

תיאודור התלגי : שיבה למונפלייה

קדמו לה לשיבה זו שיבות אינספור — בחלום, במחשבה, בתעותי־געגועים. אלו רבו ותכפו כרבות שנותי, עד כי בפרק־חיי האחרון שוב לא הרפו ממני. כל־אימת שחשבתי על נסיעה לאירופה, ראיתי עצמי שב אל אותה עיר שטופת־חמה בדרומה של צרפת, השוכנת בשפלת לאנגדוק הצחיחה ואל חוף הים הסמוך אינה מגיעה, ואף מורדותיהם של הרי הסוונים אינם נראים משם אלא כצלליות של כחול רחוקות־מגעת. לא ים לה ולא הרים ולא יפעת נוף כזו שנתברכו בה אחיותיה בחוף־התכלת מעבר משם לשפך הרון, ושום דבר ראוי־להיזכר לא אירע לי בה באותה שנת ילדות שלווה שביילתי בתוכה — ולמה שבה אלי תמונתה מקץ שנים כה רבות, ולמה חזרה ופקדנתי בעצמה כה רבה, גוברת והולכת?

מענה על שאלות אלו לא ידעתי, ואיני יודע גם עתה, אחר שהלכתי לפי קול ערגוני וחזרתי למונפלייה. רק זאת יודע אני ידוע היטב, ידוע העמק: שעתיים אלו שעשיתי במונפלייה אחר שלושים־חמש שנות היעדרי ממנה, שעתיים אלו שבין בוא הרכבת ממארסיי לבין צאת הרכבת בחזרה למארסיי, מילאוני אושר גדול עד לדמעות.

*

כמעט והיה הדבר נשמט מידי. עם בואי לפאריז נראתה לי מונפלייה רחוקה שבעתיים מכפי שנראתה לי בכמיהותי הירושלמיות. ימי מלאים עיסוקים־שבתפקיד, דפי הלוח נושרים במהירות מדהימה וכל דף גדוש פגישות וכיוצא בהן עניינים — וכיצד תעלה על דעתך המחשבה לברוח מכל אלה אל מחוץ־החלום שהנסיעה אליו ברכבת המהירה אורכת יום תמים, והנסיעה והשיבה גם יום גם לילה? וכבר עלה ואחו בי החשש כי אצא מצרפת ואעזוב את אירופה ואל קרית ערגוני לא אגיע, וכי אשוב לטוות את חלומי ממרחק ארצי, ועתה קרוב החלום כל־כך שאם לא אשיגנו לא אסלה לעצמי לעולם על שבגדתי בו בשל דברים־שבהקיצ.

מכל־מקום, יומיים לפני מועד הפלגתה של אנייתי מנמל מארסיי באתי לעיר ניס. ניס (שדוברי העברית נוהגים להגות את שמה ניצה, כנוסח לשון איטליה) עיר מפורסמת היא ביפיה, ים למרגלותיה ולמראשותיה הר, ומן הים אל ההר עולים ומטפסים רבדים של שכונות וכל שכונה נאה מחברתה וכל רובד ירקו רענן משל רעהו והבתים מרובי־הדיוטות כחווילות עטורות־הגנים עוטים מדשאות וערוגות־פרחים, וההר הירוק משתקף במראת הים הכחול ונהנה מיפעת בבואתו, והים שולח לטיפות של אדווה אל חוף הטיילת שמלונות־הדר סדורים לארכה. באתי לניס וזכרתי את חדשי שהותי בה לפני שלושים־דושש שנה. בהאפיר הדימדומים

ומלאכת יומי מאחרי, עליתי בחשמלית לרובע סימיא אשר במדרון ההר. שם גרתי עם אמי בעודי ילד ועתה ביקשתי לחזור על עקבות ילדותי. זכרתי את המלון כי "אלהמברא" שמו, זכרתי את גינתו הנאה ואת השדרה ממנה נכנסים בשער הגינה. משנכנסה החשמלית אל מבוא השדרה ירדתי, כי מכאן רצייתי לעשות דרכי ברגל, לטבול בעולם־ילדותי האבוד, לראות את הבתים שידעתי ומראיהם נשכח מלבי, להגביר את מתיחות ציפייתי אל המקום ממנו ייגלה לי שערו של גן המלון.

השדרה העולה שקטה היתה, שטופה אור סגול של אחרית־בין־ערביים, ומלבד טירטור מנוען של מכוניות שעברו, מהירות אך נדירות, לא נשמע בה קול זולת קול צעדי על מרצפות המדרכה. הנה שערו של גן "אלהמברא". הנה גם שם, ברום, בין עלוות האמירים, קירותיו המלבינים של הבית והצריחים המצעצעים את גגו בחיקוי של סגנון מאורי ומהם בא לו שמו. הכל כשהיה לפני שלושים־ושש שנה, להוציא דבר אחד. משמאל לשער הגינה תלוי שלט המסביר כי רכוש פרטי הוא זה וכי הדרך המוליכה אל תוכו לא נודעה אלא לכלי־רכבם של דיירי הבית. צר היה לי על הסייג שסייגו בו אנשים זרים את הכניסה לעולם ילדותי, אלא שמשום־מה לא ראיתיו כלל כמציב גבול לי עצמי ונכנסתי אל התחום האסור ועליתי בשביל הצר המקביל לדרך־המכוניות והכרתי את ריחות־הניחוח של ורדי־התה הכתומים על שיניהם המטופחים ואת הספסל הירוק בסיבובו האחרון של השביל ואת הרחבה זרועת־החצץ שבמעלה הדרך, ועמדתי מול הבית ונשאתי את מבטי אל הגוזזטרה בקומה השניה, שהיתה גוזזטרת חדרי לפני שלושים־ושש שנים ומאז לא ראיתיה.

איש לא היה ברחבה, איש לא עמד בחלונות הבית. להיכנס פנימה שוב לא הרהבתי עוז שהרי השלט בשדרה אומר בבירור שאין הבית משמש עוד מלון ומן־הסתם הפך בית־דירות כמלונות רבים ברובע סימיא. שפשט, כך שמעתי עוד קודם, את צורתו משכבר־הימים, צורת רובע נופשים ואורחים, ולבש צורה של שכונת־מגורים שקטה לאמידים מבני־המקום.

עמדתי לפני הבית שהשיבה אליו אסורה עלי עתה וזכרתי את שערה הזהוב ואת יפיה של אמי שאָתה גרתי בו וראיתי את עצמי בן־השבע משחק על המדשאה הסמוכה ויורד־דוהר במהירות ב"קורקינט" במורדה התלול של הדרך עד לשדרה (וזכרתי נפילה שנפלת באחת הדהרות האלו ופצע שנפצעתי בגללה בכרפי השמאלית וצלקת שנשארה בה עד היום, והיא ראייה יחידה להייתי כאן אז ולשובי לכאן עתה) ואחר ראיתי עצמי יוצא משער השדרה והולך אל איזה מרחק גדול ומבעית, וראיתי עצמי אוהב ושונא וחולם וחובק זרועות־עולם ונרמס וקם וממשיך בהליכתי ושב ומגיע כחלוף שלושה תריסרי שנים עד לרחבה זרועת־החצץ שבכניסת "אלהמברא".

ריחוש של צעדים בחצץ — קול ראשון בסביבה לאחר שעה ארוכה מאד — השיבני ממסעות הירהורי. אשה קרבה במעלה הדרך שמאחרי. כבת שלושים היתה, גבהה דקת־גזרה, עיניה אפורות ושערה בהיר. ביד אחת אחזה ברצועתו של כלב חסון

וברגז, וידה השניה נתונה לה מאחרי גבה. כיון שעמדה לידי, שאלתיה מתי הומר המלון אשר בכאן בבית פרטי. הביטה בי תוהה ונתמהת, ואמרה: "לפני שנים רבות, רבות מאד. אינני יודעת בדיוק מתי. אני עצמי אינני זוכרת את הבית הזה כבית-מלון. רק מסבתי, הגרה אתנו כאן, שמעתי כי אמנם היה כאן פעם בית-מלון. מדוע אתה שואל?"

סיפרתי לה. תחילה לא הגיבה, כאילו לא שמעה את תשובתי, רק הביטה בי, עודה תמהה ומתפלאת. אחר חייכה חיוך חיוריין ושאלה, ויותר מששאלה אמרה: "עליה-לרגל אל הילדות? עליות-לרגל שפאלו מסוכנות הן, מסוכנות ומיותרות..." ושוב לא חיכתה לתשובתי ולא עמדה עוד על ידי והלכה לה עם כלבה ונעלמה בתוך בית ילדותי.

סגול הדימדומים הארוכים האפיל והשחיר קמעה ואני נותרתי לבדי ברחבה הריקה אל מול המלון שלא-היה-עוד וחשתי בדידות שכמותה לא חשתי מכבר, והבדידות היתה בלבי ובעיני ובפי ובידי שנעשו מיותרות פתאום ומיותרות. אז זכרתי את מונפלייה וידעתי כי למחרת היום אסע לשם, כשם שנסעתי שמה מעיר זו וממקום זה לפני שלושים-ושש שנים. זכרתי את מונפלייה כדרך שבשעת עצבות זוכרים אהובה שניטשה ועתה כמהים אליה כמיהה עזה — חרף הנטישות והבגידות והזניחה.

למחרת השכמתי אל בית-הנתיבות ועליתי לרכבת שפניה למונפלייה. כיון שישבתי ברכבת זו וידעתי בביטחה כי נוסע אני למחוז-חלומותי, אחזנתי תחושה משונה, ספק מתיחות של הליכה-אין-מוס-ממנה אל ייעוד ספק רוגע של החלטה-שמעבר-להיסוס. מחמת אלה לא נתתי דעתי לא על הנוף שמעבר לשמשות הקרון ולא על האנשים שנסעו עמדי בתא ורק בנוף אחד הירהרתי ורק בסוג אחד של אנשים. בנופה של העיר אליה נסעתי ובאנשים שזכרתי את שמם ואת מענם בה לפני שלושים-ושש שנים. פתאום נפל עלי פחד גדול: שמא כל אותו נוף עירוני אינו כי אם פרי חזיונותי? וכי יכולה מפה של קרת להישאר חקוקה נאמנה בלבבו של נער בן-שמונה, שלא חזר אליה מאז? אולי כל אותם שמות של רחובות, כיכרות וגנים, שמותיהם גם צורתם, כפי שהם במחשבתי, רק מחשבותי וחלומותי קבעום, ועתה ארד מן הרכבת והנני בעיר זרה, וההבדל בין העיר כמו-שהיא-באמת לבין העיר כמו-שהיא-בהזיותי רק יצערני, כי אראה בניתוץ ערגונותי וידעתי כי במו-ידי ניתצתים?

הספקות גברו וכירסמו בלבי יותר ויותר עד שאמרתי בלבי, עתה אשים את חלומותי במבחן. מדפטר-מכתבים רחב שהיה בתיקי תלשתי דף אחד, הנחתיו על כריכתו הקשה של הדפטר והחילותי לציייר את מפת העיר מונפלייה כפי שנשתמרה בזכרוני מאז ימי שהותי בה. כל רחוב שזכרתי את שמו כתבתי את שמו בין קווי סימון זרחוב, כל רחוב ששמו נשכח מלבי הושם על המפה בדמות שני קווים מקבילים

ריקים מפתובת. על גב הדף רשמתי את שמם ואת מענם של האנשים ששמותיהם ומען בתייהם נשמרו בלבבי: את שמה של מרת קונקט ברחוב עושיה-המחטים מספר עשרים-ואחד; את שמם של הגברת והאדון רולאן, ברחוב האומה מספר אחד-עשר; ולבסוף את שמה של זו שאת תווי פניה נשאתי עמי משך כל השנים הרבות האלו: את שמה של מרת מרגריט וילה ברחוב לדרור-רולין מספר שבעה-עשר.

עד שכליתי את מלאכת ציור המפה ורישום שמות זכורים והנה תכונה סביבי והאנשים קמים ממושביהם ואיש העובר בפרוזדור הקרון אומר לבנו הקטן האוחז בידו: "הנה מונפלייה".

לבי-כסילי, לבי-אוילי, מדוע אתה פועם כל-כך? מדוע כפות-רגלי אינן נוגעות במדרכה אלא מרחפות מעליה, כמו הצמיח רחוב זה, המוליך מתחנת-הרכבת אל כיכר-הקומדיה, כמו הצמיח רחוב ראשון זה של מונפלייה כנפיים לכתפותי? מדוע נע אני בתוך העיר הזאת כנוע אדם בחלומי, לבי פעמים ורגלי ריחוף ולגופי אבד משקל כבאותם הסיפורים של נוטיה-החלל או כבאותן האמונות על התפשטות-הגשמיות, וגופי כמו איננו עמי כאן ואני משקע את אצבעותי בבשר זרועי לחוש בו, לחוש בי?

הנה משרד של בנק, הכסף הצרפתי שעמי הולך ואזל, המעות שבכיסוי לא תספקנה לרכישת כרטיס-רכבת לנסיעת-בחזרה למארסיי. הנה אפוא משרד של בנק. עם שאני מוציא מארנקי שטר של ארץ אחרת להמירו במטבע צרפת, פוגעת ידי במפת-העיר שציירתי ברכבת. הפקיד שנתן לי את התמורה רואני עומד ומשתהה מולו מעבר לאשנב מזה. הוא רואה אותי ועיניו שואלות לשאר מבוקשי. אומר אני לו: אדוני, טוליגא פיסת-גייר זו שאדם שנקרה עמי ברכבת רשם עליה את רחובות העיר הזאת. זר אני כאן, האם נכונה המפה הזאת, הנאמנה היא? נוטל הקופאי את פיסת-הגייר התלושה מדפטר מסעותי, מתבונן בה וקורא בה, אחר נושא את מבטו אלי ומתבונן בי ודומה עלי שהוא קורא בי, וחוזר וקורא בתרשים וחוזר ומתבונן בי וחיוך של תמיהה ניצת בעיניו, עד שהוא מכעע ואומר, ספק אלי ספק לנפשו: "מוזרה המפה, מוזרה מאד".

ומפיון שאין מלה בלשונות-אנוש המעוררת בי גלים-גלים של אימה כאותה מלה "מוזר", ומפיון שכל-כולי נתון אני עתה בתחושת המוזר והמשונה המשנקת את גרוני ועוד מעט-קט תבקש לה שסתום בצווחת-פחדים, מרגיש אני איך עור גבי נסמר ואני כובש את קולי ושואלו: "מה מוזר בה במפה זו?"

"אגיד לך", עונה הפקיד וחוזר ומכעע וחוזר ומחייך לעברי. "אמרת כי מי שצייר מפה זו רק היום ציירה. ואף אמרת כי מי שצייר אותה, ברכבת למונפלייה ציירה. מכאן שאיש-מונפלייה הוא, הבקי ברחובות העיר ובשמותיהם, ואמנם נכון התרשים ומדויק ונאמן. רק דבר אחד יש בו, והוא המוזר: אותו רחוב ראשי בעירנו [וכאן הצביע הקופאי על קור-רחוב מעשה-ידי והקיש עליו באצבעו] זה זמן רב שאינו נקרא בשם הכתוב כאן. לפחות שלושים שנה חלפו מאז נקרא אותו רחוב על שם אחר. אני, שפן שלושים אנוכי, לא ידעתי עוד בשם ישן זה. רק לפעמים, זכור לי,

קוראים לו כך זקני־העיר, שעדיין לא נגמלו מן השם הישן ולא התרגלו לשם החדש. אם כן, איך קרה הדבר כי איש מאנשי מונפלייה, שרק היום צייר לפניך מפה זו, טעה טעות משונה זו? ושמה ישיש רשם את התרשים? אמנם, כתב־היד אינו נראה כשל ישיש. ואולי [וכאן שב הקופאי והביט בי, ונדמה היה לי כי עיניו קורצות אלי קריצה של גילוי־רוזים] צוירה המפה בידי מי שלא היה במונפלייה שנים רבות מאד ועתה הוא חוזר אליה והוא שהטעה אותך, אדוני, שלא במתכוון? "כן", אמרתי. "אולי, יכול להיות", אמרתי והלכתי מאצלו.

*

הלכתי ובאתי אל כיכר התיאטרון, ששמה כיכר־הקומדיה והיא המכונה בפי בני העיר, מחמת צורתה, "הביצה". הכיכר היתה בהקיץ כשם שהיתה בחלומות־כמיהתי ובכרוני, אולי קטנה קצת מכפי שנשמרה במחשבותי, אלא שתנועת המכוניות, שרבתה מאז מאד, באה וחיפתה על הבדל הממדים. לוח־המודעות של התיאטרון התנוסס במקום בו זכרתיו, בית־הקפה מעבר לבנין היה כשם שהיה ואף נוספו לו כיסאות ושולחנות כסויי לוחות־צבעונים על המדרכה שמבחוץ ומכונה לחליט־קהוה מהירה על הדלפק בפנים. שדרת־הבשורה־הטובה נפתחה מול בית־התיאטרון בפתחה הרחב עטור העצים הנושנים ונתמשכה היישר עד בנין בית־ספרי, שלא ידעתי אם עודו עומד במקום זה אם לא, מימין לכיכר שכנה אותה חנות כל־בו גדולה שאמי נהגה לערוך בה קניותיה ואני כרוך על־ידה.

שעה קלה גשתהיתי במדרגות היכל־הקומדיה לספוג אל נפשי את נוף הכיכר. אחר פניתי אל רחוב הלשכה, ידע את הדרך אותה עשיתי פעמים אין־ספור בחלומות יומי ובערגת לילותי. מדוע אין האנשים מתבוננים בי? האין עיני זורעות אור משונה על סביבותן? האין הילת־רוזים עוטרת את ראשי? כלום אין איש ממאות העוברים־והשבים נותן דעתו על אחד זר־ומזר שבתוכם, על אחד נכרי המתהלך בחוצות עירם וכפות־רגליו אינן נוגעות במרצפות המדרכה אלא מרחפות מעליהן והוא מתנועע בתוך מחיצה של זוגית־חלומות שירדה עליו עם בואו לעיר ולא תמוש ממנו ותלפתהו בין דפנותיה הלא־נראים?

הנה קצהו השני של רחוב הלשכה. משמאלו עומדים ביתני השוק, מימינו נפתחת כיכר העיריה ובפינתה בית־הדואר. מבית־הדואר פסיעות מעט, ריחוק של א־כלום, אל הסימטה הצרה והאפלה, סימטת עושי־המחטים. הבית מספר עשרים־ואחד פניו אל מוצא הרחוב, אל האור הבוקע מכיכר־העיריה. מרת קונקט אלמנה היתה, ישישה שבת־שער ופה לה חסוך־שיניים. אם אמצאנה, ודאי בת־מאה אמצאנה. גרם־המעלות בולע אותי במחשך סמיך ובצחנה של עובש ישן ורקבובי. על דלת חדרו של השוער כתובת שאינה של שוער. כתובת רשמית של משרד עירוני, שעניינו במשק המים. מעבר להקשה קול, מעבר לקול דמות של לבלרית אפורה, מזדקנת ומעופשת, כיאה לבית זה ולמשרד אשר בבית זה. מה לומר לה? מה לשאול אותה? "סלחי לי, גבירתתי", אמרתי לה והגיחוך אשר בשאלתי מגלגל בקרבי גילגולים־

גילגולים של צחוק ודונו, "סלחי לי, גברתי, על שבאתי להטרידך בשאלה שלא מענייני המשרד הזה, אלא שלפני שנים רבות, בטרם יפון כאן אותו משרד, גרה בבית זה, בדיוטה הרביעית, היא העליונה, אלמנה זקנה ושמה מרת קונקט, ואני, שנקריתי למונפלייה מקץ כל אותן שנים רבות, אמרתי בלבי: אבוא ארצה אם עודה כאן..."

הסתכלה בי הלבלרית המעופשת כאומרת: אני לבלרית מעופשת וזקנה ומכוערת, ואתה צעיר הנך ממני בשנים, אלא שהיטיב עמי הגורל ממה שהיטיב עמך, כי אני דעתי שפויה עלי ואתה, מסכן, נטרפה עליך דעתך. כך אמרה לי במבטה החומל, שזיק של שמחה לאיד ניצת בו מאחרי עפעפיה המצמצים, עד שפצתה פיה ואמרה אמירה של נצחונה הנדיר על מופי-גורל מסכנים ממנה: "אם אלמנה זקנה היתה אותה גברת לפני שנים רבות, ודאי מתה מפכר. הן, אדוני, ודאי כבר מתה!" ולאחר שתיקה קצרה, בלי לגרוע את עיניה ממני, הוסיפה: "מכל-מקום, זה שנים רבות אין בבית זה דירות פרטיות. משרדים יש פה, משרדים עירוניים. כך הוא, אדוני, משרדים עירוניים חשובים!"

השארתיה לבדה עם נצחונה שהיה, אולי, נצחונה הראשון מעידן לא-ימד ואני זכיתי כי בבואי חוללתי בידיה כמעניק דורון של פתע לאביון. השארתיה עם אשרה האומלל והמפתיע ושבתי אל אורת שמי-התכלת של כיכר-העיריה. מפנקס זכרונותי תלש מלאך-המוות של מונפלייה את הדף הראשון.

עתה פסעתי בואכה רחוב האומה שמעבר-ההוא לבני-העיריה ואשר פקיד הבנק לימדני כי כבר הוסב שמו בשם אחד ממצביאי הגדולים של אותה אומה, שוויתרה, מעשה רוחב-לב, על זכותה הכוללת והמופשטת וזיהתה עצמה עם שמו המפורש של מגינה, משקרבתי לבית מספר אחד-עשר קירבה של הבחנה, מיד עמדתי על התמורה שבאה לו בעקבות העתים. במקום שהיה שער הפנסיון של האדון והגברת רולאן היתה עכשיו דלת של חנות מימכר-ספרים. סובבתי את הבית מצד הרחוב הצדדי שמאחוריו, חזרתי ועמדתי לפניו ברחוב מצביא-האומה, ולא מצאתי כל סימן לפנסיון כלשהו במקום שם היה לפנים הפנסיון של האדון והגברת רולאן. מכיון שלא מצאתי שום סימן, נכנסתי אל בית-מימכר-הספרים שתפס את רובה של קומת-זרקע של הבית והוא נאה ומרווח ומואר מבחוץ באור-השמש ומשופע מבפנים שפע רב של כרכי ספרים. מעבר לדלפק האמצעי ישבה אשה זקנה שזיקנתה זיקנת-זן היתה. משבירכתיה לשלום השיבה לי ברכה של חיוך ושל סקרנות מזמינה ומעודדת.

אמרתי מה שאמרתי כהקדמה של התנצלות ושאלתיה שמה יודעת היא דבר על הקורות את האדון והגברת רולאן, שבבית-האורחים אשר להם בכאן ישבתי עם אמי לפני שנים הרבה. הזקנה ספקה את כפות-ידיה מרוב פליאה. "שבוע ימים, אדוני, ממש שבוע-ימים איחרת! הן, מר רולאן המיסכן! איש טוב היה כל-כך! לפני שבוע ימים בדיוק הבאנו אותו למנוחת-עולמים. חולה-לב היה, המסכן. בשנים האחרונות, אחרי מות אשתו, הורע מצבו. את עסקי הפנסיון חיסל לפני זמן רב, עוד לפני

מותה, כי קשתה עליו העבודה. חסוכי־בנים היו, היקרים המסכנים, ולכן עבר הבית בירושה לידי בעלי, ששאר־בשרם הוא, וכך העברנו את חנותנו מרחוב המלך אנרי הרביעי לרחוב זה, שהוא מקום מרכזי בעיר ויפה לחנות כשלנו. רא־נא, רא־נא, בא אדם מן העולם הגדול ושואל על מר רולאן המסכן והנה שבע ימים עבר מאז הלך מאתנו האיש היקר!

הודיתי לאשה ופניתי לדלת. משעמדתי לצאת, השיגני קולה. "אדוני!" קראה לעברי. נעצרתי ופניתי אליה. אצבע ימינה מורמת היתה כלאזהרה, קרני השמש נשברו בזוכיות משקפיה וסינוורוני ומנעו ממני לראות נכונה את מבע עיניה, אם חיוך יש בו ואם איום. "עודך צעיר, אדוני, ואני מנוסה ממך בחכמת חיים, ולכן הרשני להשיא לך עצה: אין אדם צריך לחזור על עקבות חייו. העבר עבר, אין לשוב אליו בעליה־לרגל".

קור משונה הקפיא פתאום את קצות אצבעותי במדרגות החנות, בעיצומו של היום הקיצי שטוף־החמה. לא ידעתי אם בא לי זה מזכרונה של אותה שעת־דימדומים ברחבת "אלהמברה" יום אחד קודם, ואם מגיעתו של מלאך־המוות הפרוך בעקבותי ברחובות מונפלייה. רק זאת ידעתי, כי ברחוב לדר־רולין צפיות לי מוזרות.

•

העושה דרכו מרחוב־האומה אל שדרות לדר־רולין יוליכנו נתיבו על פני גן־פירו, שהוא מן הנאים ומן המפורסמים שבגני הדרום הצרפתי. זכרתי את הגן היפה שממ־עקהו נשקף נופם הסגול של הרי הסונים. זכרתי את הגן אך רק עברתי על פני שערו ואל תוכו לא נכנסתי, כי שעתי אצה לי מאד ליקרב ולבוא אל שדרות לדר־רולין. ירדתי השמאל ופסעתי על מדרכתו של רחוב ישן שבתיו מכוערים ומצורעים ומסלולו אינו רחב ממידתו של כל מסלול רחוב בינוני וירק אין בו ותמה אני על שום מה הוכתר בתואר שדרות. דומה אני שאותה תמיהה היתה בלבי כבר בעת ההיא וזו של העת הזאת אינה אלא בבואתה.

ירדתי איפוא בשדרות לדר־רולין וביקשתי את הבית מספר שבעה־עשר, שבו דרה לפני שלושים־וחמש שנה מחנכתי הטובה מרת מרגריט וילא, וככל שחלפו על פני מספרי הבתים האחרים וקרב מספרו של זה הלך פחדי וגדל. הלכתי על מדרכת המספרים הזוגיים ולא זו של הבית מספר שבעה־עשר, וזאת כמדומה משום נוחות גילוי של בית מרת וילא מן המרחק ומן הצד שממול, ומן־הסתם גם משום האיימה מפני התקרבות פתאומית אליו. הלכתי על המדרכה שמעבר הפכיש מזה, אבל כל אשר חלף על פני לא ידעתי ולא אזכור, כי עיני ולבי נמשכו רק אחר מספרי הבתים החולפים שמעבר לכביש. עד שפגע מבטי בבית העבש שבו התגוררה מרת מרגריט וילא לפני שלושים־וחמש שנה, ואם זכתה והאריכה ימים והתמידה בישיבתה במקום אחד הרי עודנה גרה בו עכשיו ועודנה שוכנת בקיטונה הצר שבדיוטה העילית ועודנה מטופלת בחתולים רבים ושונים־ומשונים מגזע סיאם ומגזע אנגורה וממיני גזעים משובחים אחרים.

עובר אני את הכביש מול ביתה של מרת מרגריט וילא, ועם שאני עובר מתלווה אל הפחד גם השמחה לקראת הפגישה עם המחנכת הזקנה שמציאתה במקומה הנושן תשיבני לשעה קלה אל עולם ילדותי ותפליאני מאד: הנה, ארצות עברתי, מלחמות לחמתי, הצלות ניצלתי, אהבות אהבתי — ואַת, מחנכתי הטובה והזקנה, התמדת לשבת בקיטונך הדל בביתך העבש בעיר־הדרום הרדומה, כמו אך ליום שובי חיפית כל הימים וכל השנים הללו. עתה עובר אני את הכביש מול ביתך ובא אליך. נושא אני את עיני לחלונך שבדיוטה העילית והגני בא אליך. שמא תסורי אל החלון ותראיני פוסע בפביש מול ביתך. ממרחקים גדולים הגני בא אליך. עתה עובר אני את הכביש מול ביתך ועתה מתחזור לי היטב זו פעם ראשונה כי פגישה זו עמך היא נפש ביקורי בעיר הזאת, ועתה זכורים ומובנים לי יחד ובתוך מסכת אחת דברים רבים שכל אחד ואחד מהם היה זכור לי עד כה לחוד, זכור ותלוש מחברו, זכור ולא־מובן. הגני בא אליך. אני עובר את הכביש מול ביתך ופתאום ברור לי הזכור לי כי משך שלושים־וחמש שנות היעדרי מאצלך ומעירך לא משת ממני. כי דבר־יום־ביומו חשבתי עליך. כי עקבתי אחר הזדקנותך בחיבה וברחמים. כי פעמים לא־תימנינה עליתי במדרגות המצחינות של ביתך העבש והצרוע. הקשתי בדלתך ועמדתי מולה ברטט־אימה אם תיפתח לי אם לא, ואם תיפתח לי — בידי מי תיפתח לי.

הנה אני בא אליך. עברתי את הכביש מול ביתך ושואל אני את עצמי מה ששאלתי את עצמי פעמים רבות כל־כך, שנים רבות כל־כך: למה הגיתי בכך למאז היותי ילד ועד עתה? הרי את, מחנכתי, היית מן היצורים המכוערים שהכרתי אי־פעם. האם חשבתי עליך משום שהיה בכיעורך משהו מגוחך ונוגע־ללב כאחד? האם משום שמחלפותיך הפרועות שמטו תדיר מתחת לתיתורות מגבעותיך שנראה, כך אמרו הבריות, כאבזרי תחבושת מדור סבתך? או מפני שפונתך הציצה מבעד לשפתה של כל שמלה משמלותיך הבלות, הדהויות, המהוהות? המחמת הליכתך המתנדנדת והברווזית? המפאת ענייך שניבט מכל פינות חדרך כמפל פיסות בגדיך כמענייך? ואולי בגלל לבך, שלא ידעתי טוב ממנו ורחום ממנו ואוהב ממנו, וזיוו על פניך הפעורים, פני עלמה זקנה וגלמודה, ויפעו על מלבושך המרופט, והדרו על הילוכך המהדס והמדדה ובכל אשר תפני שמה? הבגין לבך זה הטוב, שקיבל אל תוכו ילד נכרי מארץ־צפון רחוקה ושברא הברות מופלאות של שיח מובן עם זה הקטן אשר את לשון ארצך לא ידע, הבגין לבך זה החם והקורן ליויתי שנים רבות כל־כך את לילות זקנתך ואַת, ידעתי, אַת לילות עלומי ואת ימי גברותי ליוית? ובזכותו הגני קרב עתה ובא וכבר עברתי את הכביש אשר אל מול ביתך והודף אני את הדלת שפניה אל הרחוב וגבה אל גרם־המעלות המצחין.

גרם המעלות המצחין, מצחין ומעופש. העין, שהסכינה למאור היוקד של יום־קיץ בעיר־הדרום צרובת־החמה, מורגלת אט־אט בעלטתו הטחובה של חדר־המדרגות. האין כאן שוער שאפשר לשאול אותו על מרת מרגריט וילא? אין. הייתכן בית בעיר צרפתית ושוער אין בו? ייתכן, עיניך הרואות. אין שוער, אין קונסיארו, ומן

הסתם מעולם לא היה, שכן הקיר משמאל אטום, לפניך מרחק מחצית הפסיעה עד לדרגתו הראשונה של סולם המעלות, ומימין דלת פתוחה ובפתח מסך של קני-חזרן שהוא מסך לפתח חנות או משרד או סדנה, אך נעלה מכל ספק שאין זה מסך בפתח דירתו של שוער. התפארתית והתגאיתית בזכרוני המופלא, כי חנט ושמר כל פרט מפרטי הבית ומבואו: אשנב לדירתו של שוער בקיר שמשמאל, אטימות בקיר שממין. ולא היא, ונהפוך הוא, וזכרוני לועג לי על גאוותי וצוחק לה. שנים הרבה ראיתי עצמי חוזר אל זה הבית, סר אל האשנב שמשמאל ושואל את פי השוער: "אמור-נא לי, אדוני הקונסיארו, הגרה פה עדיין מרת מרגריט וילא?" ועוד לפני רגע קט ראיתי עצמי שואל ומוסיף: "היא היתה כבת ארבעים-וחמש בהיותי אני נער בן שמונה, משמע — ישישה בת שמונים היא כיום. העודה גרה בקיטונה שבדיוטה העילית?" תמיד, לפני שנים כלפני שעה קלה, ראיתי עצמי שואל שאלה זו, וראיתי את פניו הפמושים של השוער הזקן מביטים בי מתוך האשנב ופיו נפצה בחיוך-ישישים חסוד-שיניים וראשו נד לאות הסכמה ואישור לאמור: "אכן עודה גרה גם גרה שם מרת מרגריט וילא ושנים רבות מאד לא שאל עליה איש וודאי תשמח על ביקורך, אדוני הבא מן המרחקים".

ועתה עומד אני בפתחו של חדר-המדרגות האפל וזכרוני בגד בי ופיטמני במחוזות-תעתועים ואין מאום בקיר זה שמשמאל, לא דירה ולא דלת ולא אשנב, ואין שוער בבית הזה, ואת מי אשאל על העלמה מרגריט וילא, ואיך אעז ואעלה באין לי פה מנד-ראש של הסכמה ואישור?

נותרתי עם מלות-השאלה המיותרות בפי, עם הצעדים שלא צעדתי במדרגות, עם הידיים שלא ידעתי מה אעשה בהן. נותרתי עומד באפלולית שמבטי הורגל אליה אט-אט, נותרתי עומד בצינה הטחובה שנשבה אלי ממרומי חדר-המדרגות.

עודי עומד, מיותר ומיותר, מול הקיר השמאלי האטום שאטימותו מנפצת חלום בן-שנים, והנה רחש מתרחש במסך-החזרן שבקיר מימין וגבר עוטה חלוק לבן ניצב בין קניו ומביט בי. חלוקו לבן וקומתו רמה ופניו בשריים ואדומים ופדחתו קירחה ועיניו קטנות ומביטות בי ספק בעליצות ספק בסקרנות.

"תספורת?" שואל בעל החלוק.

בתנועה רפה מנענע אני ראשי לאות-שלילה.

"תגלחת?"

לא.

"שמא מחפש אתה מישהו?"

מנד-ראש, והנה גם הקול ועמו המלים, כי כך בא קול לעולם וכך נולדות מלים:

"סלח לי, אדוני, על שאלתי: האם אתה מתגורר מכבר בבית הזה?"

"הו, כן, הרבה שנים. ארבעים שנה, ואף יותר מזה".

"מחפש אני, אדוני, גברת אחת, שגרה כאן לפני הרבה, הרבה שנים. לפני שלושים-

וחמש שנה גרה כאן. אם עודה בחיים, ודאי ישישה כבת שמונים היא. שמה —

מרגריט וילא".

פער בעל החלוק את פיו, התבונן בי שעה קלה בתמיהה גלויה, ואחר פרץ בצחוק אדיר וממושך. התכופף מצחוק, טפח בכפות ידיו על ברכיו, השתעל מצחוק עד כי עיניו זלגו דמעות.

"עודנה שם?" שאלתיו, זוקף אצבע כלפי מעלה.

השאלה עוררתו לפרץ צחוק מחדש. תוך כדי צחוק וחבוט ברכיים, זקף אצבע ימינו כמחקה את תנועתו ופלט, בין שחוק לשיעול: "הה, כן, מזמן, מזמן".

המלים ונעימתן העמידוני על החילוק שבין כוונת שאלתי לכוונת תשובתו. הציגה שנשבה אלי ממרומי חדר המדרגות היתה עתה ללא-נשוא, אך ללכת מכאן לא יכולתי. לא יכולתי לעזוב את המקום בלי דעת יותר ממה שנתחוויר לי מצחוקו של הגלב.

"תספורת", אמרתי.

בעל החלוק פסע אחורה והניחני לעבור בעד קני-החזון אל תוך מספרתו. שם מצאתי כי פתח זה אל גרם-המעלות לא שימש אלא מוצאו התפל של בית-המלאכה, שמבואו הראשי היה היישר ממדרכת הרחוב.

ישבתי בכורסת ספרים, ובעוד בעל החלוק מתקין את כלי מלאכתו שאלתי:

"מזמן מתה?"

"לפני שלושים-וחמש שנה".

"אי-אפשר", אמרתי, "לפני שלושים-וחמש שנה ראיתי אותה".

"ואני אומר לך: לפני שלושים-וחמש שנה! זו מניין לי? שהרי היא מתה בדיוק

שבוע ימים אחרי לידת בני, ובני הוא עתה בן שלושים-וחמש. הרי לך ראיה!"

אחזה בי צמרמורת. כל השנים האלו שחשבתי עליה, כל השנים האלו שהתגעגעתי אליה, כל השנים האלו שעקבתי במחשבותי אחר הזדקנותה — לא היתה. אני בעולם מחשבותי וכמיהתי — והיא בעפר. כל השנים האלו חשתי איך היא הוגה בי, בחניכה הקטן מן הארץ הנכרית, ועורגת לי — והיא איננה. למן אותה שעת בוקר של התשעה באפריל, הרחוקה מרחק אינסופי של עבר, עת הסיעתני הרכבת מתחנת מונפלייה מזרחה, חשבתי עליה — והיא לא היתה.

"באיזה יום מתה?"

"שבוע ימים אחר לידת בני, כפי שאמרתי. ובני נולד בשנים באפריל, לפני שלושים-

וחמש שנה. משמע, מרגריט וילא מתה בתשעה באפריל. בערב מתה, פתאום. משבץ לב. אני זוכר עדיין: אחת מן השכנות צעקה בחדר המדרגות 'רופא! רופא! מהר!'

ואשתי פרצה מן הדירה החוצה ונכנסה יחד עם אותה השכנה לחדרון הקטן בקומה העליונה, שבו התגוררה העלמה וילא, והשכנה רצה להזעיק רופא. אך עד שפא הלז כבר פרחה נשמתה של המסכנה. המסכנה! זו היתה אחת הלנויות העגומות ביותר שראיתי: אולי חצי תריסר אנשים, ואולי רק חמישה, צעדו אחר הארון. כמה שכנים מן הבית, זה הכל. קרובים לא היו לה, למסכנה".

שטף דיבורו פסק. עתה טיפל בימין פדחתי. לא ידעתי אם רק במלאכתו שקע ואם גם בזכרונות.

שעה ארוכה לא השכלתי להשמיע קול. אימצתי את גרוני, ניסיתי להניע שפתותי, ולא יכולתי. לבסוף עלה הדבר בידי ושאלתיו במועם:

“מדוע צחקת כאשר שאלתיך על מרגריט וילא?”

התיק את המספריים ואת המסרק מראשי, צימצם עיניו באורח מוזר ומבעית כלשהו, הצטחק ואמר:

“משך שלושים וחמש־שנים אלו לא שאל איש עליה. אתה שומע? אף אחד! והנה

פתאום, אחרי שלושים־וחמש שנה, בא אחד נכרי ואינו שואל אם עודנה חיה —

לא, הוא שואל, אם עודנה גרה שם!” שוב פרץ בצחוק, הפעם קצר ומקוטע. אחר

הסתכל בי ושאל: “אמור את האמת, אתה לא היית צוחק במקומי?”

כיון שלא ענית, חזר וקירב את מספריו ואת מסרקו אל רקתי.